

Úvod

V roce 1890 byla v Praze založena Společnost pro podporu německé vědy, kultury a umění v Praze (Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen; dále jen Společnost). Jejím cílem byla podpora „českoněmeckých“ a v českých zemích žijících německých badatelů, umělců či spisovatelů, převážně formou peněžní podpory, vydáváním publikací a prezentací děl významných vědců nebo umělců. Společnost několikrát změnila stanovy i název (naposledy roku 1941 na Německá akademie věd v Praze – Deutsche Akademie der Wissenschaften in Prag). Členy Společnosti byly významné osobnosti vědeckého a kulturního života v tehdejších českých zemích – např. umělci či učitelé na německé pražské univerzitě.

Na samém konci 19. století navrhl profesor Otto Bendorf (1838–1907), tehdejší ředitel Rakouského archeologického ústavu a korespondující člen Společnosti, uskutečnit vědeckou expedici do tehdy málo známého vnitrozemí Malé Asie, která by se zaměřila především na zkoumání a popisování starověkých památek. Předsednictvo Společnosti tuto myšlenku podpořilo a během let 1901–1902 se zformoval následující tým účastníků:

Heinrich Swoboda (1856–1926), profesor klasické filologie a antických dějin a rektor na německé univerzitě v Praze; vedoucí expedice

Carl Ludwig Patsch (1865–1945), profesor slavistiky na vídeňské univerzitě a pozdější ředitel C.-K. ústavu pro balkanologii v Sarajevu (I. K. und K. Institut für Balkanforschung)

Julius Jüthner (1866–1945), profesor klasické filologie ve švýcarském Freiburgu

Fritz Knoll (1872–1940), stavební inženýr, architekt a fotograf expedice

Na jaře 1902 se jednotliví účastníci sjížděli do Istanbulu, poté všichni společně odcestovali vlakem do města Konya. Odtud v doprovodu družiny průvodců vyrazili 4. dubna na vlastní expedici do oblastí Lykie, Pamfýlie a Isaurie na koních, zpět do Konye se vrátili 28. června. Během této vědecké výpravy bylo pořízeno několik set fotografií, náčrtů a plánů a také kopií (otisků) nápisů. Zaznamenány byly památky prehistorické (chetitské) i z pozdější doby řecko-římské. Jedním z hlavních úspěchů expedice byl první důkladný vědecký průzkum a popis zbytků označovaných jako Palaia Isaura (latinsky Isaura Vetus – Stará Isaura) – velkého města z doby helénistické, římské a byzantské ležících na kopci Zengibar Kalesi, asi 10 km východně od města Boskir (Silistat). Nedávno Dr. Klaus Belke identifikoval Starou Isauru jako město Leontopolis figurující v byzantských pramenech jako hlavní centrum celé oblasti Isaurie.¹⁴ Mezi nejvýznamnější dochované architektonické památky patří zbytky hradeb dlouhých asi 3,8 km se dvěma bránami a celkem čtrnácti věžemi, které pocházejí již z helénistického období a v pozdější době byly přestavovány a rekonstruovány, dále pozůstatky triumfálních oblouků římských císařů Hadriána, Marka Aurelia a Alexandra Severa (2. – 3. století) a základy několika byzantských kostelů.

Předběžná zpráva o výsledcích expedice vyšla sice již v roce 1903,¹⁵ na definitivní publikaci získaného materiálu v knižní podobě však bylo nutné vyčkat až do roku 1935.¹⁶ Tuto časovou prodlevu způsobilo patrně především zaneprázdnění účastníků jinými záležitostmi a úkoly a také smrt vedoucího expedice profesora Swobody v roce 1926. Již v předmluvě knihy ovšem autoři uvádějí, že v archivu Společnosti zůstala malá část nepublikovaných fotografií, plánů a také kopií nápisů. V roce 1945 – v reakci na konec 2. světové války – byla Společnost zrušena a její majetek byl zkonfiskován. Písemný fond byl v následujících letech rozdělen mezi několik institucí, odkud se v pozdější době nakonec jeho část dostala do tří různých archivů – městského (dnes Archiv Hlavního města Prahy, zde je uložena největší část dochovaných fondů), Archivu Univerzity Karlovy

¹⁴ Belke II.

¹⁵ Bericht.

¹⁶ SWOBODA – KEIL – KNOLL.

v Praze a Archivu Akademie věd České republiky). Část archivního fondu Společnosti je bohužel nadobro ztracena. Z materiálu týkajícího se expedice zůstaly v Praze zachovány pouze písemnosti referující o přípravě na cestu (zejména korespondence jednotlivých účastníků a účty) a především část fotoalba s několika desítkami černobílých expedičních fotografií, uložené v Archivu Hlavního města Prahy.

V únoru 2006 kontaktoval mého spolupracovníka a bývalého spolužáka z univerzitních studií Dr. Jana Kostence jeho blízký německý kolega Dr. Alexander Zäh s žádostí o pomoc při hledání materiálů z oné expedice, které by snad mohly být ještě dochovány někde v pražských či jiných českých archivech. Společně jsme (poté, co jsem byl o této věci informován) začali pátrat a nakonec jsme se – po několika týdnech oklikou přes Archeologický ústav a Archiv Akademie věd ČR a Univerzitu Karlovu – dostali ke zbytkovému archivnímu fondu Společnosti uloženému v Archivu Hlavního města Prahy. Zde se nám podařilo objevit jednu větší krabici nadepsanou „DAW 31: Kleinasiatische Expedition 1901–1903“, z níž většina dokumentů včetně fotografií je publikována právě v této knize. Krátce nato – během podzimu 2006 – jsme byli informováni Dr. Zähem, že v pozůstalosti profesora Patsche (uložené v Bavorském státním archivu v Mnichově) našel další chybějící část fotoalba s expedičními fotografiemi. Odtud byl k nápadu vytvořit tuto knihu pouze krůček – Dr. Zäh oslovil s nabídkou vydání publikace, kde by byly uveřejněny veškeré archivní materiály a fotografie z expedice a která by měla formu komentovaného katalogu, profesora Gerharda Dobesche, ředitele Maloasijské komise Rakouské akademie věd (Kleinasiatische Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften), který jeho ideu podpořil.

Spolu s Dr. Kostencem jsme velmi rádi, že jsme se mohli podílet na vzniku této knihy, kde – snad jako určitý hold městu Praze, někdejšímu sídlu Společnosti – byla také možnost napsat alespoň stručné shrnutí expedice v češtině. Je totiž smutnou pravdou, že dnes, více jak 100 let poté, se povědomí o ní zcela vytratilo, i když její výsledky měly a stále mají velký význam pro archeologii střední Anatolie a její účastníci patřili mezi přední vědce Rakousko-Uherska té doby. Doufáme proto, že předkládaná kniha tyto nesporné vědecké úspěchy a osobnosti opět připomene.

Tomáš Alušík